

Село Томашгород (Сехи) у спогадах Яніни Шичевської

(Поч. у №37-38).

Отілія Шичевська (Косацька) мати Казимира, жила разом з ними в Сехах. Вела домашнє господарство. Яніна управляла лісами, сільським і рибним господарством. Лісу було 7 тисяч гектарів, а орної землі з луками 40 гектарів. Їм також належали озеро Тухове, каменоломні граніту в Яровому Ділі, рибні стави. Вода до ставів шла з річки Льви. У ставах розводили карпів, яких вагонами відправляли до Варшави. Весь земельний фонд складав 7500 гектарів. Найбільший прибуток вони мали з лісів, дещо менший з каменоломень граніту, який видобували для пам'ятників і на будівництво доріг. Казимир займався млином і різними машинами, наприклад, локомотивом для молотьби збіжжя.

Масток був добре задбаний, ліси раціонально використовувалися. Займалося ними біля 10 лісників. План вирубки та експлуатації затверджувався державною владою. Щорічно приїжджали в Томашгород купці, хто пропонував вищу ціну, той купував деревину. Допомігав їм адміністратор мастку, українець. Прислуга в палаці була польська, а на фільварку — українська.

Шичевським також належав маєток Внори біля Ломжі (Польща) з 300 гектарів орної землі, луків і лісів. Земля у Внорах була дуже врожайна, та однак маєток був збитковим, тому що був дуже запущений. За кілька років його парцелювали селянам за посередництвом парцеляційного бюро. За отримані гроші в 1936 році купили віллу в Любліні, там поселилися батьки Яніни.

У 1935 році померла Казимирова мама, її поховали в Томашгороді на новому цвинтарі.

Яніна Шичевська описує маєток Сехи та подає деякі історичні відомості з минулого села. У давніх віках Томашгород належав князям Гольшанським, Четвертинським, а з середини XIX століття перебував в посілости родини Шичевських. Згадує урочище Татари та Святу Гору. На той час на Святій Горі ще стояли чотири сосно-

ми, які служили як елементи великих кросен для виготовлення тканини, та ще там був дуже старий човен, видобаний з одного стовбура, який при дотику розсипався. Очевидно, — припускає Яніна, — в давні часи там було русло річки Льви. На Святій Горі, — острівці серед болота місцеві жителі ховалися від нападів татар.

Автор вважає, що садиба в Сехах в давніх віках була оборонним замком. Про це свідчили гранітні підвали з готичним склепінням, рів, який з'єднувався з річкою Льви і підйомний міст. У міжвоєнний період рів ще існував. Криниця, яка знаходилася в підвалі, була засипана.

Дерев'яна одноповерхова садиба була правдоподібно — пише пані Яніна, — збудована Четвертинськими в XVI столітті. Складалася з головного будинку і двох флігелів. В одному з флігелів проживала прислуга, і в ньому містилася кухня і пекарня. Другий

був для гостей і мав чотири кімнати.

Головний будинок мав гострий дах, колись покритий гонтом, а потім оцинкованою бляхою. Всередині знаходилося п'ять кімнат і два великих салони. В давні віки стеля була плотяна, а потім дерев'яна з гіпсовими орнаментами. Стіни були покриті шпалерами. Грубки знаходилися в стінах, змурованих з каменю. Дім опалювався дровами. В залах були стильні меблі — дубові і палісандрові. Внутрішнім облаштуванням палацу займалася варшавська фірма «Ortwein». У холі знаходилися опудала птахів, тварин і роги. В 1919 радянські солдати зруйнували садибу, пограбували скарб (!), схований на горі, а в 1939 році спалили палац.

Далі буде...

У 1996 РОЦІ в Любліні (Польща) були надруковані мемуари уродженки історичної Волині професора Яніни Шичевської «Мої спогади з Волинського Полісся і Люблінщини» («Moje wspomnienia z Polesia Wolynskiego i z Lubelszczyzny»). У невеликій за обсягом біографічній праці, автор розповідає про своє життя, яке переплелось і з селом Томашгород (Сехи).

Яніна Шичевська народилася 1905 року в Житині Рівненського повіту Волинської губернії. Її мати Амелія з Богуцьких, походила з шляхетської сім'ї

верситету Яна Казимира у Львові, де навчалася на природничому факультеті. Канікули проводила у батьків. Часом відвідувала хресних — Владиславу та Станіслава Шичевських. Там їздила верхом по околицях. Казимир, забирав на прогулянки на своєму авто. Він був затятим автомобілістом. Інколи відвідував Яніну в Житині, а це відстань близько 200 км.

Після трьох років навчання у Львові перевелася вчитися до Познаня в університет імені Адама Міцкевича. Це сталося у зв'язку з тим, що батько Яніни отримав роботу в

Село Томашгород (Сехи) у спогадах Яніни Шичевської

гербу Хабданк. Батько Владислав Коппал працював у цукровій промисловості. Хресними були Шичевські, родичі мами: Станіслав з Томашгорода, тасмний папський камергер (батько Казимира — її майбутнього чоловіка), і Владислава, жінка Юзефа, який був братом Станіслава і проживала в Ляді.

Дитинство до Першої світової війни в Житині, було для неї дуже щасливим і спокійним. На Різдво інколи приїжджали до Шичевських в Сехи або у Лядо.

Коли почалася війна, батько Яніни евакуював сім'ю залізницею до Києва. У 1916 році повернулися назад, до Житина. Шичевські з Сехів у цей час перебували в себе у палаці.

Поразка під Києвом у 1920 році польсько-українського війська від більшовиків, змусило сім'ю знову тікати від наступу вже Червоної армії, в іншому напрямку, у Польщу. Коли вони їхали до Влостова,

у Радомі зустріли Станіслава Шичевського, разом з жінкою і сином Казимиром, останні зустрілися в Кришковіцах. Після розгрому в серпні більшовицької армії від поляків під Віслою, повернулися додому.

У 1923 році Яніна після гімназійних іспитів вступила до торгівельної Академії, через рік перевелася до уні-

верситету цукроварництва в Познані, і туди переїхала вся сім'я.

Отримавши диплом магістра в галузі природничих наук, працювала вчителькою біології жіночої гімназії сестер Сакр Коеур в Польському Селі біля Познані, потім в Учителській семінарії в Хелмі.

1932 року заручилася з Казимиром Шичевським у батьків в Раєвцю, а потім в Томашгороді. У цій події брала участь тільки найближча родина. Наречений подарував Яніні персня з трьома діамантами. Вони кілька років планували це одруження. Через рік відбувся шлюб в палацовій каплиці в Сехах з огляду на серйозну хворобу Казимирового батька Станіслава Шичевського. Вінчав пару каплиці ксьондз Топольницький. Свідками були Євгенія Гедройц і Адольф Богуш-Шиншко, чоловік Марії, сестри Казимира. Весілля було дуже скромне, лише в родинному колі. Разом у шлюбі Яніна та Казимир

прожили понад 60 років.

За тиждень після весілля помер батько Казимира від артеріосклерозу ніг у віці 72 років. Рік часу він провів на інвалідному візку. Перед смертю у 1933 році Станіслав Шичевський переписав частину маєтку синові Казимиру, а частину — дочці Марії Богуш-Шиншко.

Далі буде...

Руслан ЛОБУР.

(Поч. у №37-38, 39-40, 41-42).

КАЗИМИР Шичевський був завзятим мисливцем. Полював на кіз, глухарів, тетерів, вальдшнепів, качок, зайців та іншу звірину. У Томашгород на полювання приїжджали граф Жевуський з Верховні, професор медицини Лот з Варшави і шляхта з найближчих околиць, а також офіцери КОП. Яніна теж ходила з чоловіком на полювання, одного разу застрелила кабана, але коли побачила кров, втекла і потім вже не стріляла.

Яніна Шичевська зауважує, що в міжвоєнний період мешканці Томашгорода — поляки, українці і євреї — жили в згоді. Яніну обрали депутатом гміни, а Казимир депутатом громади.

ки найнеобхідніші речі. В останній момент покоївка вкинула до авто два хутра. З ними також поїхали Марія разом зі своїм чоловіком Богушем-Шишко, двома дочками і водій Рачкевич. Разом в автомобілі було 8 осіб. У Сарнах вони пережили бомбардування. Планували їхати в сторону Бресту, але відступаючий полк артилерії повернув їх. Тому поїхали в сторону Ковеля. Дорога була дуже обтяжлива і прикра. По дорозі зустрічали роз'єднані групки жовнірів. Вони казали: «Де наша Польща? Тут німці, а тут росіяни». Це була четверта й остання втеча.

Коли німці у 1941 році зайняли Волинь, до Шичевських написав лист ксьондз Антоній Хомицький, щоб повернулися до Томашго

Село Томашгород (Сехи) у спогадах Яніни Шичевської

Українці переважно знали польську мову, їхні діти навчалися в польських школах. У Томашгороді була 7-класна загальна школа. В парку біля в'їзних воріт Казимир збудував танцювальний майданчик для польської і української молоді, яка танцювала під музику народної капели. Під час нападу радянських військ у 1919 і 1920 роках українці сховали різні предмети з садиби і врятували від грабежу.

Бурхливі події першої половини ХХ століття змушували чотири рази Шичевських втікати з Сехів від комуністів. Наприкінці жовтня 1917 року про небезпеку родину попередили доброзичливі місцеві селяни. Станіслав Шичевський, батько Казимира, з родиною виїхали до Житомира. Через тиждень повернулися назад.

Друга втеча відбулася у 1918 році до Варшави, коли німці залишали Волинь. Після повернення застали знищену садибу. Місцеві жителі врятували частину майна, меблі, худобу, коней. Збереглися будинки.

Третій виїзд настав у 1920 році до маєтку під Радомом, де Шичевські перебували до осені 1920 року. Садиба була ще більш зруйнована, ніж попереднього разу, але місцевий люд теж зберіг частину інвентарю і меблів, який потім віддав. Будинки не були знищені.

17 вересня 1939 року о 12 годині Шичевські залишили Сехи і виїхали у вже окуповану німцями Польщу. Забрали з собою тіль-

рода. Однак вони не могли відважитися на це. У світлі пізніших подій польсько-українського протистояння на Волині 1943 року, вважали що вчинили правильно.

Останній власник маєтку Томашгород Казимир Шичевський прожив 92 роки і помер у Любліні в 1994 році. З приводу смерті й похорону дружина розмістила в місцевій газеті «Kurier Lubelski» подяку: «Другові нашої родини Ксьондзу Славомиру Павловському за полегшення і теплі сло-

ва: «... всім друзям, знайомим і сусідам за проявлені до мене почуття і участь в останній дорозі покійного Казимира Шичевського з Томашгорода, який відійшов у Вічну країну 3 червня 1994 року, щоб повернутися на своє улюблене Полісся, де буде чекати на зустріч з Господом, сердечну подяку складає жінка».

Підготував Руслан ЛОБУР,
учитель історії Томашгородської ЗОШ І-ІІІ ст. №2

(Поч. у №37-38, 39-40).

У ПАРКУ знаходилася дерев'яна каплиця на гранітному фундамен-ті, яку, ймовірно, — висловлює думку Яніна Шичевська, — збудували Четвертинські в XVI столітті. Вона була невеликою, площею 50 квадратних метрів. Дах був стрільчастий. В головному вівтарі знаходився образ Божої Матері Остробрамської. Були також два бічні вівтарі, дещо менші від головного. Біля 1909 року брати Станіслав та Юзеф Шичевські, збудували в Сехах дерев'яний костел святого єпископа Станіслава. Він розташовувався в парку на відстані 500 метрів від садиби. До нього перенесли головний вівтар з каплиці. Цей костел згорів 1943 році під час битви між ковпаківцями і українськими бандерівцями

перейшли у римо-католицьку віру, що тоді вважалось визнанням приналежності до польського народу.

У своїх спогадах автор подає матеріали про родину Шичевських. Зазначає, що в «Ksiedze szlachty wolynskiej», прізвище записане Шичевський. Однак в деяких документах і переказах воно було змінене на Сичевський, Січевський, і навіть Хічевський, наприклад, в «Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich» під реєстровим словом Томашгород.

У XIX столітті Станіслав Шичевський, дід Казимира, мав понад 30 тисяч гектарів землі. Перед смертю він поділив маєток між двома синами. Юзеф одержав Лядо, Омельно, нове поселення Шичево, а також Татинне і Перестанець. А Станіслав залишився в Сехах, до

Село Томашгород (Сехи) у спогадах Яніни Шичевської

Парк разом з садибою і садом займав площу біля 5 гектарів. Росли там старі дуби, липи, ялини й інші дерева. Через парк пропливала річка Льва. За парком стояли фільваркові будівлі.

Станіслав Шичевський, дідусь Казимира, наприкінці XIX століття поселив на присадибних землях поляків, а його син Станіслав, в 1920 році пожертвував 1000 гектарів землі поблизу Томашгорода на військове осадництво.

Яніна Шичевська розповідає що, шляхтичі-осадники здавна проживала в Ломську, Пухачівці, Стариках і в інших селах. Після поділу Польщі частина цієї шляхти перейшла в православ'я і піддалася русифікації. Під час II Речі Посполитої їх національна свідомість, — як інформус Яніна, — відродилася завдяки польським школам і католицькій церкві. Місійною діяльністю відзначався ксьондз Брунон Виробіш з Рокитного. Йому допомагав Казимир Шичевський. В околицях вони відшукували нащадків поляків, котрі після поділу Польщі перейшли в православ'я і піддалися русифікації. Казимир своїм автомобілем возив їх до ксьондза Виробіша вчити катехізис, а потім до костелу в Томашгороді, де перед ксьондзом парохом Каролем Вольтом вони склали визнання римо-католицької віри. Таким чином повернулося кількадесят чоловік в околиці Томашгорода. Також близько 15 українців

яких належало село Славків.

Казимир Шичевський разом з групою мисливців збудували загальну, так звану утравквістичну школу з польською і українською мовами в селі Старики. Навчали в ній вчителі поляки.

В день I святого Причасття Шичевські запрошували до палацу учнів та вчителів загальної школи з Томашгорода і пригощали їх на терасі.

До палацу в Сехи у гості приїжджали єпископи Ігнацій Дубовський, Шельонжек і багато інших ксьондзів з околиці, наприклад, Вавжинович, Свідерський, сарненський декан.

Мемуарист відзначає, що немало роль відігравали в прикордонному краї офіцери Корпусу охорони прикордоння. Вони були оплотом польщизни на кресах (рубежах): бра-

ли активну участь у суспільному громадському житті поміщицтва. Запрошували одні одних на свята. Під час полкового свята Шичевські бували в Рокитному. Командиром полку був друг Казимира Єжи Платка Платович. В КОП в Рокитному служив Ярослав Доманьський, який одружився з Анною Шичевською, дочкою Владислава з маєтку Усичі.

Далі буде...

Руслан ЛОБУР.

